

บทที่ 6

แนวทางในการวิจารณ์วรรณคดี (ประเภทเรื่องเล่า)

ผู้รู้ทางการวิจารณ์หลายท่านได้กล่าวไว้ว่า การวิจารณ์วรรณคดีนั้นไม่ควรมีกฎเกณฑ์หรือข้อกำหนด หรือระเบียบในการวิจารณ์ตายตัว การวิจารณ์จึงควรแตกต่างกันไปตามลักษณะของวรรณคดีตามความคิดของผู้วิจารณ์ และอาจแตกต่างกันตามเหตุผลอื่น ๆ ประกอบอีก แต่อย่างไรก็ตาม การวิจารณ์วรรณคดีก็มีใช้ว่าจะหาระบบ หลักเกณฑ์ หรือแนวทางในการวิจารณ์เสียทีเดียว ความมีเหตุผล ความมีมาตรฐาน และเกณฑ์ต่างๆ ตามหลักวิชาการในการวิจารณ์มีความสำคัญอยู่เสมอในการวิจารณ์ที่ดี

วรรณคดีที่นำมาวิจารณ์นั้น มีความสำคัญต่อการวิจารณ์เป็นอย่างมาก นักวิจารณ์ที่ประสบผลสำเร็จย่อมต้องเข้าใจวรรณคดีฉบับที่ตนวิจารณ์นั้นเป็นอย่างดี สามารถตีความอธิบายลักษณะ จับความสำคัญอันเป็นจุดเด่นของวรรณคดีฉบับนั้นได้ดี แล้วจึงวิจารณ์ไปตามลักษณะของวรรณคดีฉบับนั้น ๆ ตามความรู้และความคิดของตน นักวิจารณ์ไม่จำเป็นต้องนำความรู้ทุกอย่างที่ศึกษามากกล่าวถึงทุกอย่างทุกประการในการวิจารณ์วรรณคดีเรื่องหนึ่งๆ แต่จะนำความรู้เฉพาะตอนที่เหมาะสมและสอดคล้องโดยเฉพาะกับลักษณะเด่นของวรรณคดีเล่มนั้นมาใช้ตีความ อธิบายลักษณะและประเมินคุณค่าวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ เป็นต้นว่าวรรณคดีเรื่องหนึ่งมีแนวโน้มและลักษณะเด่นไปในด้านใดด้านหนึ่ง เช่นด้านจิตวิทยาหรือด้านสังคม ผู้วิจารณ์ก็ย่อมจะต้องนำเอาจุดสำคัญอันเป็นความมุ่งหมายของผู้แต่งในด้านนั้น ๆ ขึ้นมาพิจารณาให้สอดคล้องสมความมุ่งหมายนั้น ด้วยเหตุฉะนั้น จึงจะถือเป็นกำหนดตายตัวมิได้ว่าบทวิจารณ์ควรเป็นไปในแนวใด และย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะของวรรณคดีที่จะวิจารณ์นั้น เป็นประการสำคัญ

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อจะหยิบยกเอาวรรณคดีเรื่องหนึ่งเรื่องใดขึ้นมาพิจารณาเชิงวิจารณ์แล้วก็ย่อมมีหลักเกณฑ์กว้าง ๆ ที่จะวิจารณ์วรรณคดีทุกฉบับตามลักษณะประจำของวรรณคดี เกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะได้กล่าวต่อไปนี้เป็นแนวทางช่วยแนะแนวผู้ฝึกฝนการวิจารณ์ได้ คงมีหัวข้อต่อไปนี้

1. ผู้วิจารณ์ควรอ่านเนื้อเรื่องย่อ เพื่อผู้อ่านบทวิจารณ์จะได้เข้าใจเรื่อง และติดตามการวิจารณ์ได้สะดวก ถูกต้อง

2. การจับความมุ่งหมายของผู้แต่ง (เจตนาอารมณ์ของผู้แต่ง) ผู้แต่งทุกคนย่อมเจตนาที่จะแสดงถึงอะไรสักอย่างหนึ่งอยู่เสมอในการแต่งวรรณคดี ไม่ว่าจะแต่งไปตามที่เป็นจริง หรือตามจินตนาการ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมุ่งหมายนี้มักจะปรากฏในรูปของ *สารัตถะ* ของเรื่อง ผู้แต่งมองโลก มองมนุษย์ในแง่ใด อย่างไร ก็จะมีมุ่งหมายแสดงให้เห็นในวรรณคดีเรื่องนั้น โดยรูปของ *สารัตถะ* ของเรื่อง ผู้วิจารณ์ควรพิจารณาให้เห็น *สารัตถะ* ของเรื่องให้ได้

ข้อนี้ยกเว้นในกรณีที่เรื่องนั้นไม่มี *สารัตถะ* เพราะว่ามีผู้แต่งอาจต้องการเพียงแต่เขียนเรื่องขำขันหรือเขียนเรื่องลึกลับประเภทนักสืบ หรือเน้นการบันทึกข้อเท็จจริงบางประการ โดยไม่สนใจที่จะแสดงธรรมชาติธรรมดาอันใด ๆ ของมนุษย์เลย

3. ปรัชญาและแนวโน้มในการแต่ง นอกจากแสดงความมุ่งหมายออกมาในรูป *สารัตถะ* แล้ว ผู้แต่งยังแสดง *แนวโน้ม* และ *ปรัชญา* ในการแต่งเรื่องนั้น ๆ ให้ปรากฏอีกด้วยว่าผู้แต่งมีความเชื่อมั่นในความคิดในปรัชญาใด นิยมในทฤษฎีศิลปะแนวใด และได้แสดงออกมาในวรรณคดีเรื่องนั้นตามที่ตนเห็นว่าเหมาะสม

4. รูปแบบ หรือประเภทของวรรณคดีเรื่องนั้น ผู้แต่งย่อมหาวิธีการที่จะแสดงออกในรูปแบบของวรรณคดีรูปใดรูปหนึ่งเสมอ อาจเขียนเป็นรูปบทละครเสียดสีสังคม นิทานอิงประวัติศาสตร์ หรือนวนิยายการเมือง เป็นรูปแบบที่ผู้แต่งเลือกแล้วว่าเหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่ตนตั้งใจเขียนขึ้น

5. เนื้อเรื่อง ตามได้ศึกษากันมาแต่ต้นแล้วว่าอาจประกอบด้วย

5.1 โครงเรื่อง อันจะต้องมีเหตุการณ์สำคัญและปัญหาขัดแย้ง (conflict) ในด้านใดด้านหนึ่ง หรือทุกด้าน เช่นด้านเหตุการณ์ ด้านจิตใจ และการคลี่คลายดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ

5.2 *สารัตถะ* หรือแก่นเรื่อง

5.3 โครงเรื่องรอง (โดยเฉพาะในวรรณคดีขนาดยาว)

5.4 เรื่องเหนือวิสัย

5.5 เหตุประจวบ

วรรณคดีทุกเรื่องไม่จำเป็นต้องมีครบทุกประการที่กล่าวนี้ แต่ที่จำเป็นจะต้องมีแน่นอนนั้น คือข้อ 5.1 การวิจารณ์จึงเป็นไปตามหัวข้อที่มีอยู่ในวรรณกรรมเรื่องนั้น ถ้าไม่มีเรื่องใดก็ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงเรื่องนั้น

6. ตัวละคร และบทสนทนาของตัวละคร

7. สถานที่และเวลาที่สมมุติว่าเรื่องนั้น ๆ เกิดขึ้น

ส่วนสำคัญต่าง ๆ ที่จะหยิบยกขึ้นมาวิจารณ์นอกจาก 7 ประการที่กล่าวมาแต่นั้น ยังมีองค์ประกอบสำคัญของวรรณคดี (ประเภทเรื่องเล่า) ที่จะต้องกล่าวถึงในการวิจารณ์อีกด้วยคือศิลปะของการเรียบเรียง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่นักวิจารณ์จะต้องพึงเล็งพิจารณาให้เห็นประจักษ์ถึงฝีมือของผู้แต่งในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. กลวิธีการแต่ง ผู้แต่งใช้กลวิธีใดบ้าง และได้ผลเพียงใด ซึ่งเรื่องเหล่านี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการเสนอเรื่อง หมายรวมไปจนถึงการใช้สัญลักษณ์และบุคลาธิษฐาน ตลอดจนกลวิธีต่าง ๆ ซึ่งได้กล่าวแล้วโดยละเอียดในบทที่ 5

2. ท่วงทำนองในการแสดงออกหรือสไตลส์ของผู้แต่ง ซึ่งย่อมหมายรวมไปถึงการใช้ภาษา การสร้างภาพในจิต และภาพพจน์หรือกวีโวหารต่าง ๆ อันเป็นสุนทรียะแห่งภาษา

3. หางเสียงของผู้แต่ง ในวรรณคดีประเภทเกี่ยวกับสังคม การเมืองและการปกครอง มักปรากฏหางเสียงของผู้แต่งแสดงความโน้มเอียงไปทางหนึ่งทางใด เป็นข้อที่ผู้วิจารณ์จะต้องพิจารณาให้ถี่ถ้วน ให้สามารถถึงขั้นที่เรียกว่า "เข้าใจ" วรรณคดีเรื่องนั้นอย่างแท้จริง และในกรณีเช่นนี้ข้อมูลประกอบเกี่ยวกับผู้แต่ง ก็สมควรจะได้กล่าวถึงในการวิจารณ์ด้วย เพื่อให้บทวิจารณ์นั้นชัดเจนยิ่งขึ้น

4. บรรยากาศและอารมณ์ร่วม (Atmosphere + Kindred feeling) นับเป็นศิลปะสำคัญอีกประการหนึ่งในด้านวรรณศิลป์ ผู้แต่งที่มีความสามารถขั้นสูงจึงจะประสบความสำเร็จในด้านนี้ได้

โดยสรุป ในการวิจารณ์วรรณคดีแต่ละเรื่องนั้น มีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญดังได้แยกให้เห็นข้างต้นนี้ ผู้มีกฝนควรทำความเข้าใจด้วยตนเองว่าอย่างน้อยที่สุดควรยกเอา

เรื่องใดบ้างขึ้นมาพิจารณาในการวิจารณ์และประเมินค่าไปตามความรู้ ความคิด ดังได้ศึกษามาแล้วในบทต่าง ๆ ของหนังสือเล่มนี้

ความรู้ ข้อมูลและเกณฑ์พิจารณาอื่น ๆ ที่มีปรากฏในบทที่ 1-4 นั้นเป็นอุปกรณ์ช่วยวิจารณ์ของผู้วิจารณ์ให้เพิ่มพูนความสามารถในการวิจารณ์ยิ่งขึ้นโดยเฉพาะ เมื่อมีประสบการณ์และความชำนาญมากขึ้นผู้วิจารณ์ย่อมมีแนวทางคามความเชี่ยวชาญของคนที่มีขั้นสูง

ในการวิจารณ์วรรณคดีเรื่องหนึ่ง ๆ อย่างน้อยที่สุดผู้วิจารณ์ จะต้องวิจารณ์ตามหัวข้อต่อไปนี้(ข้อ 5 นั้น ถือเป็นกรณีเพิ่มเติม)

1. ความมุ่งหมาย (สารัตถะ ปรัชญาและแนวโน้มในการแต่ง)
2. รูปแบบ (ชนิดหรือประเภทของวรรณคดี)
3. เนื้อเรื่อง (โครงเรื่อง สารัตถะของเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก หรือเวลาและสถานที่)
4. ศิลปะการแต่ง หรือวรรณศิลป์ (กลวิธี ท่วงทำนองแต่ง องค์ประกอบ ฯลฯ)
5. เรื่องอื่น ๆ ตามความจำเป็นและความรอบรู้ของผู้วิจารณ์ เช่น ทางเสียง การสร้างบรรยากาศ และข้อมูลประกอบการวิจารณ์

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ศึกษานวิจารณ์วรรณคดี

คามธรรมดาแล้ว ขทวิจารณ์ต่าง ๆ เขียนเป็นรูปความเรียง มีคำนำ การลำดับเนื้อเรื่อง การแบ่งเป็นย่อหน้าต่าง ๆ ตามวิธีของการเขียนย่อหน้า (ย่อหน้าหนึ่งความคิดหนึ่ง) ตลอดจนการสรุปในขั้นสุดท้ายของเรื่อง ในบางกรณีความเรียงเรื่องนั้น ๆ อาจมีหัวข้อสำคัญซึ่งจำเป็นจะต้องวางรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งให้เห็นเด่นชัดว่าเป็นหัวข้อสำคัญ ก็ย่อมทำได้ ผู้อ่านก็จะอ่านบทวิจารณ์นั้นไปอย่างราบรื่น เข้าใจเนื้อความไปตามลำดับความคิดของผู้วิจารณ์

ผู้ศึกษาที่ฝึกฝนการวิจารณ์ ได้รับคำแนะนำให้ลำดับความคิดและเนื้อเรื่องในการวิจารณ์เป็นชั้น ๆ หรือเป็นข้อ ๆ ไปตามวิธีการของการเรียงความ

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจารณ์วรรณคดีประเภทเรื่องเล่า

ก. การวิจารณ์เต็มรูป คือการวิจารณ์วรรณคดีทั้งเรื่องและมีกระบวนการของการวิจารณ์เต็มที่ คือ

1. เล่าเรื่องย่อให้เป็นที่เข้าใจ
2. บอกประเภทวรรณคดี เจตนาารมณ์ของเรื่องปรัชญาและแนวนิยม
3. วิเคราะห์เนื้อเรื่องวรรณคดีเรื่องนั้น เช่น โครงเรื่อง สวรรค์ของเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา จาก กลวิธีแต่ง ท่วงทำนองแต่งทางเสียง บรรยากาศ
4. กล่าวถึงข้อมูลแวดล้อมต่าง ๆ ภายนอกเนื้อเรื่องของวรรณคดีเรื่องนั้น เช่น เรื่องเกี่ยวกับผู้แต่ง ประวัติการแต่ง
5. ประเมินคุณค่า แสดงข้อคิดเห็นส่วนตัวของผู้วิจารณ์ทำนองสรุปตามเกณฑ์การประเมิน

ข. การวิจารณ์เฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของวรรณคดี อาจเรียกได้ว่าเป็นการวิจารณ์ไม่เต็มรูป ในกรณีเช่นนี้ ผู้วิจารณ์อาจกล่าวถึงเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ตอนที่ต้องการวิจารณ์แต่เพียงสั้น ๆ พอเป็นที่เข้าใจต่อเนื่อง แล้วจึงวิจารณ์เฉพาะตอนที่ต้องการอย่างละเอียด เช่น "การวิจารณ์โครงเรื่องลิลิตพระลอ" "การวิจารณ์บทพรรณนาในอิตรราชคำฉันท์" "การวิจารณ์กลวิธีในการสร้างตัวละครเรื่องจดหมายจากเมืองไทย" เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ ผู้วิจารณ์ก็อาจวางรูปแบบดังนี้

1. เล่าเรื่องโดยย่อที่สุด
2. บอกประเภทอย่างสั้น ๆ
3. วิเคราะห์ส่วนที่ต้องการวิจารณ์นั้น เช่นเดียวกับการวิเคราะห์ลักษณะต่างๆในเนื้อเรื่อง หรืออาจกล่าวถึงข้อมูลประกอบอื่นๆตามความจำเป็น
4. ประเมินคุณค่า ทำนองสรุปความคิดเห็นส่วนตัวของผู้วิจารณ์ตามเกณฑ์การประเมิน

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจารณ์วรรณคดีประเภทร้อยกรอง

บทร้อยกรองอาจเป็นประเภทเรื่องเล่า หรือบทร้อยกรองที่แสดงความคิด หรือบทบรรยาย บทพรรณนา ในการวิจารณ์อาจดำเนินการตามขั้นตอนในการพิจารณา ดังนี้

1. เนื้อเรื่องสำคัญ ถ้าเป็นเรื่องเล่า ก็ดำเนินการวิจารณ์เหมือนประเภทเรื่องเล่าธรรมดา คงได้กล่าวแล้วในข้อ 1
2. รูปแบบการประพันธ์ (ลักษณะการแต่ง) หรือ ฉันทลักษณ์
3. แรงงานของร้อยกรอง หรือศิลปะการแต่ง อันได้แก่

3.1 เที่ยงและตีตาจังหวะ

3.2 กวีโวหารด้านภาพพจน์ และจินตภาพ

4. การประเมินคุณค่า

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจารณ์วรรณคดีประเภทสารคดี

หัวข้อสำคัญที่สมควรพิจารณาในการวิจารณ์วรรณคดีประเภทสารคดี มีดังนี้

1. คำนำ หรือบทนำซึ่งโดยทั่วไปจะแสดงความมุ่งหมายของผู้แต่งเอาไว้ให้เป็น
ที่เข้าใจว่าผู้แต่งมีวัตถุประสงค์อย่างไรบ้าง

2. เนื้อเรื่องสำคัญมีอะไรบ้าง

3. หลักฐาน ข้อเท็จจริง การอ้างอิง ตลอดจนข้อมูลประกอบต่าง ๆ ถูกต้อง
และน่าเชื่อถือเพียงไร

4. วิธีการเสนอเรื่อง อันประกอบด้วย

4.1 การใช้ถ้อยคำยาก—ง่าย เป็นวิชาการเกินไป หรือน้อยเกินไป

4.2 ความแจ่มแจ้งชัดเจน และกระชับรัดกุม

4.3 การลำดับเรื่องให้เข้าใจง่าย

4.4 องค์ประกอบบางประการที่ช่วยให้เรื่องน่าอ่าน น่าสนใจ เช่น เกร็ด

5. อาจมีข้อมูลที่สมควรนำมาพิจารณาด้วย เช่น ทางเสียงของผู้แต่ง เช่น ผู้
แต่งมีความเที่ยงตรง หรือมีอคติในเรื่องใด

6. การประเมินคุณค่า ตามเกณฑ์แห่งการประเมิน

ข้อเสนอแนะนี้ เป็นแต่การแนะนำ สำหรับผู้ต้องการศึกษานั่น ผู้ที่ชำนาญ
แล้วย่อมมีแบบและวิธีการเป็นของตนเอง

อนึ่งการเสนอแนะโดยลำดับหมายเลขเช่นนี้ ก็เพราะว่าผู้เสนอแนะมีเจตนาจะให้
เห็นได้สะดวกจึงแยกขั้นตอนให้เห็นชัดเป็นข้อ ๆ โดยใส่หมายเลขให้เห็นชัดเจนขึ้น แต่การ
ที่มีหมายเลขไว้เช่นนี้ มิได้หมายความว่าให้ผู้วิจารณ์ดำเนินตามทุกประการ คือจะต้อง
ใส่หมายเลขลำดับเป็นข้อ ๆ ไปตามด้วย การใส่หมายเลขประจำเป็นหัวข้อ ๆ ไป ทำให้เสีย
รูปการวิจารณ์ตามลักษณะของความเรียง จึงเป็นสิ่งที่ไม่สมควรทำนอกจากในกรณีที่จำ
เป็นจริง ๆ

สรุปโดยรูปแบบของการวิจารณ์วรรณคดีที่ศึกษาในกระบวนวิชานี้เสนอแนะให้ผู้
ฝึกฝนการวิจารณ์ วางรูปแบบการวิจารณ์เป็นลักษณะความเรียง และไม่สมควรใช้ตัวเลข
นำหัวข้อเรื่องที่กำลังกล่าวไปตามลำดับนั้น

ข้อเสนอแนะอีกประการหนึ่งซึ่งย่อมมีความสำคัญอยู่เสมอคือ ความเป็นผู้มีพหูสูต
ผู้ฝึกฝนการวิจารณ์วรรณคดี ควรอ่านบทวิจารณ์ต่าง ๆ ที่มีผู้วิจารณ์เอาไว้ในที่ต่าง ๆ และ
ในบางโอกาสก็นำแบบแผนที่ติบางประการ มาใช้เป็นแนวทางวิจารณ์ของตนบ้าง ตัวอย่าง
ของการวิจารณ์ทั้งที่เป็นบทวิจารณ์สารคดี และบทวิจารณ์บันเทิงคดี หรืออื่นๆ อาจหาอ่าน
ได้จากวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ หรือของสมาคมทางวิชาการหรือในบทวิจารณ์
ในหน้าวารสารและหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ก็อาจเป็นเครื่องส่งเสริมความคิด ความมีวิริยะและทักษะ
ของผู้วิจารณ์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

คำถามทั่วไปเพื่อช่วยการวิเคราะห์และการประเมินคุณค่า

ผู้ฝึกสอนการวิจารณ์วรรณคดีอาจใช้คำถามดังต่อไปนี้ เป็นเครื่องช่วยให้ข้อคิดแก่ตนเองเพื่อให้วิจารณ์สะดวกขึ้น ดังจะได้เสนอแนะดังนี้คือ

โครงเรื่อง

1. ใครเป็นตัวเอกของเรื่องนี้ เขามีบทบาทสำคัญอย่างไรในเรื่อง
2. มีข้อปัญหาขัดแย้งอะไรในเรื่อง ปัญหาขัดแย้งนั้นเป็นด้านกายภาพ ด้านภูมิปัญญา ด้านศีลธรรม หรือด้านอารมณ์ ฯลฯ ปัญหาขัดแย้งประเภทไหน ๆ แสดงข้อแตกต่างระหว่างความคิดความเข้าใจ ตรงไปตรงมา ชัดเจนจะแจ้งหรือไม่ ผู้แต่งแสดงความขัดแย้งนั้นอย่างละเอียดละโมและซับซ้อนเพียงใด

3. โครงเรื่องมีเอกภาพหรือไม่ แต่ละบทแต่ละตอนนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับ เชื่อมโยงหรือสืบเนื่อง เข้ากับเนื้อเรื่องส่วนรวมหรือไม่ เหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ สัมเหตุสมผลเพียงใด และเหตุหนึ่งนำไปสู่อีกเหตุหนึ่ง สืบต่อกันอย่างสัมพันธ์กันหรือไม่

เรื่องนั้นจบร้าย หรือจบดี หรือยังเคลือบคลุมเลื่อนลอย ไม่ชัดแจ้ง และการจบเช่นนั้น ๆ ได้ผลเพียงใดในความคิดความรู้สึกของผู้อ่าน

4. เรื่องนี้มีเหตุประจวบหรือไม่ ผู้แต่งสร้างโอกาสหรือสภาพการณ์อันใดอันหนึ่งขึ้นเพื่อผลประโยชน์ใดในการดำเนินเรื่อง เป็นการก่อให้เกิดอะไรขึ้นมา ทำให้เนื้อเรื่องซับซ้อนยุ่งยากหรือว่าเป็นการช่วยหาทางออกแก่ปัญหาใด ๆ ในเรื่องนั้นอย่างสมเหตุสมผล

5. ความลึกลับ หรือความไม่กระจ่างที่ก่อความใคร่รู้เรื่อง (suspense) มีอยู่หรือไม่ ในเรื่องที่วิจารณ์ suspense นี้ทำให้เราใคร่รู้ว่าเรื่องจะเป็นไปอย่างไรต่อไปเท่านั้น หรือว่าเข้มข้นยิ่งกว่านั้น จนทำให้เรามีความห่วงใยเป็นกังวลอย่างใจจดใจจ่อ เราได้ประสบเรื่องลึกลับซับซ้อนอะไรบางอย่างในเนื้อเรื่อง หรือเราได้แลเห็นความตั้งใจ ไม่อาจตัดสินใจเด็ดขาดหรือตัดสินใจถูกหรือผิดของตัวละครในตอนใดบ้าง (ผู้แต่งทำได้ดีเพียงใด และทำให้เรารู้สึกไปข้างสนับสนุนหรือคัดค้าน)

คำถามเหล่านี้ถามแนวของ Laurence Perrine, Southern Methodist University U.S.A. "Story and Structure" ประกอบกับเนื้อหาในหนังสือฉบับนี้อีกด้วย

6. มีเหตุการณ์ตอนใดบ้างที่สร้างความแปลกใจความตื่นตะลึงให้แก่เรา เหตุการณ์นำตื่นตะลึงนี้ใช้เพื่อประโยชน์อะไรในการดำเนินเรื่องและได้ผลสมความมุ่งหมายของผู้แต่งหรือไม่ ขอนำตื่นตะลึงหรือน่าประหลาดใจมาคานน้ำหนัก เป็นจุดหักเหเนื้อเรื่องใช่หรือไม่ และให้ผลมากพอที่จะทำให้ผู้อ่านมองข้ามจุดอ่อนต่าง ๆ ของเรื่องไป หรือสร้างความประทับใจอย่างไรได้บ้าง

7. ประการสุดท้าย เรื่องนี้เป็นเรื่อง "ซ้ำแบบเดิม" อยู่นั่นเอง (เท่ากับเป็นเรื่องซ้ำซากไม่มีอะไรแปลกใหม่ตามที่แต่ง ๆ กันอยู่ทั่วไป) หรือมีแง่มุมเปลี่ยนแปลงไปอย่างน่าสนใจและน่าสนใจ

ตัวละคร

1. ผู้แต่งใช้วิธีการใดในการแสดงให้เห็นลักษณะของตัวละคร (ผู้แต่งบรรยายเพียงอย่างเดียว หรืออาศัยกลวิธีอื่น) ตัวละครในเรื่องมีบทบาทเพียงพอสมควรเรื่องหรือไม่ ผู้แต่งประสงค์อะไรในการสร้างตัวละครให้แตกต่างกันอย่างตรงกันข้ามหรือเข้ากลุ่มเข้าพวกกัน

2. ตัวละครในเรื่องนั้นมีลักษณะนิสัยยั่งยืนเป็นปกติอย่างสม่ำเสมอในเรื่องหรือไม่ ตัวละครที่สร้างขึ้นมาได้ช่วยในการดำเนินเรื่องให้เป็นไปอย่างเหมาะสมหรือไม่ ตัวละครมากเกินไปไม่มีบทบาท ไม่มีประโยชน์ในการดำเนินเรื่อง ไม่มีตัวละครตัวไหนเสียก็ได้ หรือมีบทบาทจำเป็นในเรื่อง ผู้แต่งสร้างตัวละครประเภทมีลักษณะนิสัยเป็นแบบประจำซ้ำซากเสียจนไม่น่าสนใจ หรือไม่

3. ตัวละครในเรื่องมีบทบาทพัฒนาไปสมเหตุสมผลตามเนื้อเรื่องหรือไม่ ตัวละครตัวสำคัญนั้นเป็นประเภทหลายลักษณะนิสัย (Round character) หรือน้อยลักษณะนิสัย (Flat character)

4. มีตัวละครตัวใดบ้างที่พัฒนาเติบโตหรือเปลี่ยนแปลงไป เปลี่ยนมาก—หรือน้อย เป็นการเปลี่ยนที่สมควรหรือไม่ เคลื่อนไหวไปตามการดำเนินเรื่องอย่างเหมาะสมกับเหตุการณ์และเวลาหรือไม่ (เช่นไม่เปลี่ยนกระชั้นหัน เหตุผลไม่สมควร)

6. ตัวละครตัวใดมีบทบาทตามที่ผู้แต่งต้องการและเป็นเสมือนผู้โฆษณาความคิดของผู้แต่งเท่านั้น

5. บทสนทนาสมบทบาทสมเหตุการณ์ในเรื่อง และสมกับลักษณะนิสัย ฐานะ และสภาพของตัวละครหรือไม่ มีบทบรรยายมาก หรือบทสนทนา มาก การใช้กลวิธีเกี่ยวกับบทสนทนาดีเพียงไร

สํารัศมีของเรื่อง

1. เรื่องนี้มีสํารัศมีหรือไม่ว่ ถ้ามีคืออะไร แต่เห็นได้แจ้งชัดหรือไม่ว่ผู้ซัดนัก
2. สํารัศมีนี้สนับสนุน หรือแย้ง (หรือเป็นไปในทางตรงกันข้าม) กับลักษณะที่เป็นจริงในชีวิต สํารัศมีนี้ทำให้เกิดความหวังเห็นในใจมนุษย์แปลกใหม่ออกไป หรือว่านำความคิดเก่าเดิมมาทำให้มีความสดชื่นขึ้นหรือกว้างขวางลึกซึ้งขึ้น

ความสะเทือนอารมณ์ และความขบขัน

1. เนื้อเรื่องวรรณคดีเรื่องนี้ตั้งใจเน้นผลตอบสนองทางอารมณ์จากผู้อ่านอย่างแท้จริง หรือว่าอารมณ์สะเทือนใจนั้นเป็นแต่ผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติของเนื้อเรื่อง
2. ผู้แต่งสามารถสร้างอารมณ์สะเทือนใจได้มากเพียงพอที่จะทำให้ผู้อ่านพลอยรู้สึกไปด้วยอย่างจริงใจหรือไม่ (ผู้อ่านทั้งหลายย่อมไม่ลืมว่าโลกแห่งวรรณคดีนั้นเป็นโลกพิเศษที่แม้จะรู้ยู่ว่าเป็นเรื่องแต่ง แต่ผู้อ่านก็เอาตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องกับ พลอยมีความหวังไหวไปตามอารมณ์ต่าง ๆ บางครั้งจึงมีผู้กล่าวว่า โลกของวรรณคดีเป็นโลกมายา ที่ผู้อ่านจะหลุดตัวออกมาไม่ได้แต่จะยอมรับทั้งสิ้นก็ไม่ได้) ผู้แต่งต้องการเร้าอารมณ์มากเกินไป จนผู้อ่านรู้สึกตัวว่าไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะโศก จะรักจะโกรธรุนแรงถึงเพียงนั้น และทำให้เป็นจุดอ่อนของเรื่องไปเสียเลยหรือไม่
3. ผู้แต่งแสดงอารมณ์ขันในแง่ใดบ้าง อารมณ์ขันนั้นเป็นเรื่องของผู้แต่งคนเดียว หรือมีลักษณะเป็นส่วนรวมของคนทั่วไป ขบขันด้วยวิธีการใช้ถ้อยคำ หรือด้วยเหตุการณ์ชวนขัน

การใช้สัญลักษณ์ การใช้กลวิธี “โศกคล้อง” (Irony) และกลวิธีอื่น ๆ

1. มีการใช้สัญลักษณ์หรือไม่ว่ในวรรณคดีเรื่องนี้ ถ้ามีสัญลักษณ์นั้นเป็นแต่เพียงส่วนหนึ่งของการดำเนินเรื่อง หรือตลอดทั้งเรื่อง สัญลักษณ์นั้นมีส่วนเพิ่ม “ไฟ” หรือเสริมคุณค่าในทางด้านวรรณศิลป์ให้ดีเด่นขึ้น หรือมีบทบาทเข้มข้นในเนื้อเรื่องเพียงใด
2. ในเรื่องมี “โศกคล้อง” คือควรจะเป็นอย่างหนึ่งแต่กลับกลายเป็นเสียอีกอย่างหนึ่งอย่างไม่คาดฝัน หรือไม่ ถ้ามี “โศกคล้อง” นี้ ทำให้เรื่องมีรสชาติ มีชีวิตชีวา หรือมีแง่คิดอย่างใดบ้าง

3. มีกลวิธีอื่นใดที่ผู้แต่งนำมาใช้บ้าง เช่น การเล่าย้อนคืน การสร้างความไคว้รู้ เพื่อประโยชน์อะไร และผู้แต่งใช้ได้ผลดีหรือไม่ (เช่น สร้างความเปลี่ยนแปลง ความหลากหลายไม่ซ้ำ) กลวิธีนั้นเพื่อคุณค่าด้านวรรณศิลป์ด้านใด

เรื่องเหนือวิสัย (Fantasy)

1. ในวรรณคดีเรื่องนี้มีเรื่องประเภทเหนือวิสัยหรือไม่ ถ้ามีเป็นเรื่องที่พอจะยอมรับว่าเป็นไปได้ในชีวิตจริงได้หรือไม่พอจะมีเหตุผลเพียงพอที่เราจะจินตนาการไปตาม หรือเกินจะยอมรับเชื่อได้

2. เรื่องเหนือวิสัยนี้แต่งขึ้นเพื่อให้เกิดความบันเทิง หรือความจริงไปตามเนื้อเรื่องเท่านั้นหรือว่าผู้แต่งพยายามจะแสดงสัจธรรมหรือความจริงข้อใดในชีวิตมนุษย์ (เช่น ความอยากมีอำนาจอย่างแรงกล้าทำให้อยากครอบครองโลก การกล่าวถึงการแข่งขันเป็นศัตรูกัน อย่างถึงที่สุดระหว่างประเทศให้มีเหตุการณ์ อารุช และแสดงอาณาภาพพิสดารต่าง ๆ หรือความแปลกพิสดารในด้านกายภาพต่าง ๆ แต่ยังคงมีลักษณะอันเป็นกิลเลส ดันหา อย่างมนุษย์-ธรรมคา หรืออาณาภาพสูงสุดที่หนีไม่พ้นกฎแห่งอนิจจัง เป็นต้น)

ผู้เล่าเรื่องและทัศนระของผู้เล่า

1. วรรณคดีเรื่องนี้ ใช้ผู้ใดเป็นผู้เล่าเรื่อง ใช้ผู้เล่าเป็นแบบเดี่ยวตลอดทั้งเรื่อง หรือมีกลวิธีอื่น ๆ เปลี่ยนไป ถ้ามีการเปลี่ยนตัวผู้เล่า ผู้แต่งทำได้แนบเนียนเหมาะสมหรือไม่

2. การที่ผู้แต่งเลือกตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่า หรือเป็นผู้เล่าเพียงคนเดียว ได้ประโยชน์อย่างไรบ้าง เป็นเงื่อนไขที่ผู้แต่งตั้งใจจะเกี่ยวโยงไปถึงจุดมุ่งหมายของเรื่องหรือไม่

3. ถ้าใช้ตัวละครตัวใดเป็นผู้เล่าเรื่อง ตัวละครตัวนั้นอยู่ในสถานการณ์ที่กว้างขวาง พอจะเห็นจะรู้จะเข้าใจ หรือจะตีความเหตุการณ์และเข้าใจตัวละครอื่น ๆ ได้หรือไม่

4. ผู้แต่งใช้วิธีเลือกผู้เล่าเรื่องด้วยเจตนาจะเปิดเผยเล่าเรื่อง หรือมีกลวิธีสร้างความเคลือบคลุมเอาไว้ก่อน หรือผู้แต่งใช้กลวิธี ไม่ยอมให้ตัวละครเอกทราบบเรื่องสำคัญตามเนื้อเรื่อง โดยจงใจให้พลาดขำวนั้นหรือบางที ไม่ยอมให้ตัวละครที่รู้เรื่องสำคัญพูดหรือแจ้งข้อเท็จจริง กลวิธีเหล่านี้ทำได้สำเร็จเพียงไร (ถ้าไม่มีฝีมือในการใช้กลวิธีเหล่านี้ จะทำให้เกิดความรู้สึกว่าไม่สมเหตุสมผล และแฉเห็นเจตนาของผู้แต่งชัดแจ้งเกินไปว่าต้องการ "แต่งตามใจชอบ" มากเกินไป และมักทำให้ผู้อ่านหงุดหงิดรำคาญใจมากกว่าบันเทิง)

คำถามทั่วไป

1. เรื่องนี้มีความน่าสนใจเน้นหนักที่ไหน ที่โครงเรื่อง ที่ตัวละคร สวัสดิ์ของเรื่อง หรือส่วนอื่นใดในเรื่องนี้
2. สถานที่และเวลาที่เป็นไปตามเนื้อเรื่องนั้นอำนวยความสะดวกอะไรให้แก่การดำเนินเรื่องบ้าง ฉากหรือสถานที่และเวลานี้มีลักษณะจำเป็นเจาะจงเฉพาะเรื่อง หรือว่าเรื่องนี้เกิดขึ้นที่ไหนก็ได้ผลเหมือน ๆ กัน
3. ลักษณะเฉพาะตัวของท่วงทำนองแสดงออกของผู้แต่ง หรือสไตล์ของผู้แต่ง มีในด้านใดบ้างที่เห็นได้ชัดเพียงพอ เหมาะสมกับบรรณาคาชาวมหาชาติของเนื้อเรื่อง หรือไม่
4. ชื่อเรื่องสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องหรือไม่อย่างไร ชื่อเรื่องชวนให้ผู้อ่านคิดอย่างไร
5. แต่ละส่วนแต่ละภาคของเรื่องนั้นประสมประสานและสืบเนื่องกันเพื่อจะนำเข้าสู่ความมุ่งหมายใหญ่ของเรื่องหรือไม่ มีส่วนใดที่นอกเรื่องออกไป (เหลือเกินออกไปไม่จำเป็นต่อการดำเนินเรื่อง—ไม่มีก็ไม่เสียเรื่อง) หรือมีส่วนใดไม่เหมาะสม
6. ท่านจับได้ว่าจุดมุ่งหมายสำคัญอันเป็นศูนย์กลางของเรื่องคืออะไร ผู้แต่งแสดงให้ประจักษ์ ได้ดีสมปรารถนาหรือไม่
7. เรื่องนี้เป็นวรรณคดีที่อ่านเพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนานไปกระนั้น ๆ เอง ไม่มีอะไรลึกซึ้ง ไม่มีอะไรต้องตีความ หรือวิเคราะห์อธิบาย หรือไม่มีอะไรเด่นและงดงามประทับใจชวนให้คิดโดยเฉพาะในเรื่องชีวิตมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ หรือว่าเป็นไปโดยนัยตรงกันข้าม ในเรื่องใด
8. ถ้าท่านอ่านวรรณคดีเรื่องนั้นซ้ำ ได้ผลอย่างไร พอใจมากขึ้นหรือว่าคลายความน่าสนใจไปเสียแล้ว (หรือหมดไปเสียเลย)